

KAIP
NEGALIMA
GYVENTI

Donatas Petrošius

Alma littera

Šiam rašiniui buvau sugalvojęs kelias efektingas pradžias, bet reguliarus it mėnulis savaiminis skaitmeninių laikmenų konvertavimasis į *grynąją skaitmeninį nieką* niekais pavertė visas mano pradžias, patį gražiausią mano gyvenime melą. Bandymai atkurti, kas buvo parašyta, tik parodė, kad nemoku, tiksliau, man neįdomu meluoti taip pat (ne)įtikinamai antrąkart.

Pirmasis pradžios variantas skelbė, esą tai, kas parašyta toliau, yra *kažkienu kito* medžiaga, užsakytas painus ir juokingas įtempto siužeto išpūdingas prozos kūrinys, tačiau šis projektas neišdegė. Ir tai man yra įrodymas, kad vis dėlto Tekstų Visata yra harmoninga ir joje veikia Teisingi Dėsniai: savo pečiaus suodžiais svetimų skruostų neišstepsi.

Visa tai panašu į drumzliname vandenyje sublizgusios bevardės žuvies žvynų atvaizdą, nuo kurio kelias sekundes pakaušyje jutau dilginimą.

Mano tėčio pase teigiama, kad jis gimė 1941 metais Klabu kaime, o bažnyčios knygos liudija, kad tai įvyko 1940-aisiais. Niekada niekas jo neklausė, ką jis pats apie tai mano; kita vertus, argi svarbu, kada tu gimei, jei tavo gimtinę paauglystėje panaikina kolektyvizacija, dar po trisdešimties metų kalva, ant kurios stovėjo sodyba, per pusę perkasama magistralės Vilnius–Klaipėda. Niekada jis man neparodė tos vietos, nors daug kartų pro ten pravažiuodavom dviračiais. Minėjo, kad visą gyvenimą sapnuoja vaikystę Klubuose, ir nieko daugiau.

Mano tėtis niekada neturėjo savo tėvo. Niekada su niekuo apie tai jis nekalbėdavo. Mama sakydavo, kad net senelė niekam nėra sakiusi – kas.

Kai jam buvo maždaug penkeri, apsipyłė degančiu žibalu ir apdegė pusę veido. Gydytojas be skausmą malšinančiųjų atplovė odos nuo jo krūtinės ir prisiuvo visiškai naują į nieką nepanašų veidą ir lūpas. Net po 50 metų ant jo krūtinės švietė keli šviesesnės odos stačiakampiai. Kai jam lupo odą, jis iš skausmo prarado sąmonę, kas tai pasakojo – nežinau, patys niekada apie tai nesame kalbėjęsi.

Neseniai radau jo mokyklos laikų vienos žiemos dienoraštį. Gyveno pusbadžiu, nes viską išleisdavo knygoms ir kinui. Kas vakarą brisdavo dvylika km per pusnis į Skaudvilę, nes ten buvo artimiausia vieta, kur rodydavo filmus. Atrodo, kad ten mokėsi vidurinėje, bet baigė Vilniuje, Lukiškėse. Sumušė vieną ar du milicininkus ir gavo kelerius metus. Vieni sako, kad pakišo jį, kiti – kad buvo naktis ir jie jam prožektoriumi į akis netikėtai pašvietė, ir taip toliau. Nieko apie tai iš jo nesu girdėjęs.

Be kino, tėtis buvo pamišęs dėl sporto. Išbandė bene visas tais laikais išrastas sporto šakas. Geriausiai sekėsi slidinėjimas ir bėgimas, pasak dokumentų, buvo kandidatas į sporto meistrus. Nes niekada nerūkė, o kai aš bandžiau priprasti rūkyti – ateidavo į mano sapnus ir duodavo ženklą, kad viską mato ir žino. Tai buvo baisiausi mano košmarai.

Mano tėtis baigė kažkokią žemės ūkio mokyklą, bet pagal specialybę, zootechniku, išdirbo tik dvi savaites. Dirbo skaityklos vedėju, kultūros namų direktoriumi, sporto metodininku ir pagaliau – kino mechaniku. Užaugau šešiskart per savaitę kiekvieną vakarą žiūrėdamas filmus. Kuo geresnis filmas – tuo mažiau žiūrovų. Kai tėtis rodydavo kiną man vienam, nes niekas į geriausius filmus neateidavo, galėdavau žiūrėti vaikščiodamas ratu aplink suolų eiles, – nežinau, ar yra išrastas geresnis būdas žiūrėti filmus.

Mano tėčio gyvenimo tikslas buvo padaryti iš manęs garsų sportininką. Kadangi dukart per savaitę filmus rodydavo už keturių km Girdiškėje, mes nuvažiuodavome ten vakariniu autobusu, o atgal, tamsoje, po seanso, parbėgdavome bėgte. Kai kurie pirmieji bėgimai buvo sunkoki: jis man sakė, kad trasoje tarp antrojo ir trečiojo kilometro yra vadinamasis mirties kilometras, nes jame paprastai nutinka visos ilgų nuotolių bėgikų nelaimės, tik tame ruože gali skaudėti šoną. Pradžioje kartais skaudėdavo, bijodavau tamsos ir sunkiai susitaikydavau su tuo, kad nenorom tekdavo išmatuoti balų gylį žvyrkelyje. Tėtis manęs niekada nelaukdavo, o šonas, baigus trečiąjį kilometrą, visada praeidavo, ir aš, pykčiui atlėgus, finišuodavau vienas.

Nuo 1988-ųjų iki 1992 metų dalyvavome maždaug šimte ilgų nuotolių varžybų (paprastai distancijos ilgis būdavo nuo dešimties iki dvidešimt penkių km). Vėliau mama sakydavo, kad per tą sportinį fanatizmą žlugo visa mūsų šeimos finansinė sistema. Iš šio gyvenimo etapo paveldėjau pluoštą diplomų ir bodėjimąsi kelionėmis. O tėtis savo tikslą bent iš dalies pasiekė: vieną 1988 metų pavasario šeštadienį pakeliui iš varžybų Lazdijuose į kitas varžybas Prienuose (dažną savaitgalį spėdavome dalyvauti dvejose varžybose) stovėjome *ikaruso* gale (visada važiuodavome tik maršrutiniais autobusais) – tuomet jau buvau devynerių – ir jis man pasakė: štai toks yra sportininko gyvenimas. Apsižvalgiau, bet išskyrus abejingus, gal kiek per įkyriai mus, du keistuolius, kartkartėmis nužvelgiančius veidus ir nuobodžias begalines lygumas, matomas pro autobuso langą, nieko daugiau neišvydau. Nieko nepajutau, tik dešimties kilometrų nuovargį kojose. Nors dabar negalėčiau tvirtinti, ar žinau (ar nutuokiau kada), koks tas sportininko gyvenimas, bet tada apsimėčiau, kad viskas ganėtinai aišku. Dabar dar labiau aišku, kad tai, koks yra sportininko gyvenimas, gali nusakyti tik tada, kai karjera eina į pabaigą. Kai aukščiausias taškas – už nugaros.

Tėtis mane auklėjo keistokai: niekada neversdavo ir neliepdavo dirbti. Aš pats turėdavau susekti, kada jam reikia padėti. Jis mokėjo net rąstus su dvitraukiu pjūklui pjauti vienas, ir jei aš pats pražiopsodavau, kad jis dirba, pjaudavo vienas. Niekada nieko man nesakydavo. Jis man nieko nepasakė nei kai sulaužiau geriausias jo slides, nei kai nepataisomai sugadinau jo paskutinį sportinį dviratį.

Tėtis nieko nepasakė, kai man iš rankų išsprūdo keptuvė ir apipyčiau jo rankas įkaitusiais riebalais – ant riešų iššokusią pūslę jis net neapsirišo. Plikomis rankomis jis raudavo pusmetrines usnis iš bulvių, ir aš vienąkart pamėginau. Kartą tėtis apžiūrėjo mano plonus paaugliškus pirštus, trečdaliu mažesnius nei jo kumščius, paklausė, kodėl mano tokios šaltos rankos, ir apsiverkė – visai ne iš girtumo.

Dar žinau, kad jis visą gyvenimą nevaldė kairiosios rankos mažojo piršto, nes jaunystėje susilažinęs sudaužė stačią stiklinę delnu, o šukės nutraukė sausgysles. Kai pas tėtį iš toli buvo atvažiavę jaunystės draugai ir jie užsidarę prie butelio kalbėjosi, nugirdau tuos draugus vardijant: o pameni, kaip tu anąkart tuos du, o tą sykį tuos ir t. t. – tėtis nė karto nepasakė, kad pamena. Tikriausiai taip nebuvo, nors esu matęs, kaip jis su kažkokiu daiktu, panašiu į kirvį, išvaikė kaimo jaunimą, kai vieną vakarą iš aparatinės ėjo į salę „bilietuoti“ žiūrovų: kažkuris iš jaunuolių ne vietoje ir ne laiku sušvilpė – tikėtina, kad ne mano tėčiui, tačiau jam to pasirodė per daug, nors visą laiką nekreipdavo dėmesio į tai, kad jie, kai reikėdavo susimokėti, išeidavo lauk, už kampo, o paskui grįždavo ir vėl žiūrėdavo be bilietų. Tąkart pakako vieno švilptelėjimo ir jaunimas atsiėmė su kaupu – labiausiai nukentėjo tie, kurie bėgdami patamsyje apsidraskė į spygliuotas gyvulių aptvaro vielas.

Mano tėtis nebuvo šiurkštus nei žiaurus. Kai kieme skersdavo kiaulę, laikydavosi nuošaly, o kai prieauglį parduodavo mėsininkams – iš sielvarto pasigerdavo. Net jei tėtį būtų nuteisę už žmogžudystę tada, kai jis buvo įtariamasis, niekada nebūčiau patikėjęs, kad tai jo darbas. Jo net nebuvo suėmę, jį tik apkalbėjo be jokio rimtesnio pagrindo, šiaip, kaip kad būna provincijoje, iš neturėjimo ką veikti. Atseit matė kažkas kažką. Nesąmonė. Niekada nėjau į darželį ir vaikščiodavau su juo visur ir visada (teisingai susiklostė: tokiam veikėjui reikia visą dieną budinčio liudininko ir biografo), net už krautuvės kampo, kur jis su draugais išgerdavo vyno. Tėtis su niekuo nesimušdavo. Visi žinojo, koks jis yra, bet be apkalbų negalėjo, o jas tėtis pakėlė labai sunkiai, pasak namiškių, kalbėjo apie savizudybę. Dabar jau nebetikiu, kad kalbėjo.

Mūsų šeimos niekada nekviesdavo į jokių jubiliejus ar vestuves net kaimynai, nes mano tėtis, kai išgerdavo, visada itin agresyviai išdėstydamas kiekvienam sutiktajam viską, ką apie jį mano. O ką apie kiekvieną mano – niekam nebūdavo per daug malonu klausytis. Iš tikrųjų jis niekam nieko nenorėdavo įrodyti, jis taip slėpdavo savo jautrumą ir švelnumą, kurie nedera jokiam vyrui. Kita vertus, tėtis visokiausių iškilnių atkakliai šalindavosi. O giminės jo nelankydavo dėl vienos paprastos priežasties – jis jų neturėjo.

Įspūdingiausiai tėtis atrodydavo scenoje. Jis pats ir režisuodavo, ir vaidindavo. Scenoje išliedavo, išrėkdavo viską, kas per ilgas tylėjimo mėnesius susikaupdavo. Dažniausiai ir aš tūnodavau anapus dekoracijų, ir jei neatsargiai iškišdavau galvą – į savo improvizacijas įtraukdavo ir mane, tuo visus kitus aktorius varydamas į didelę neviltį, o man paraudonuodavo ausys (labiausiai įsiminė spektaklis, per kurį namie, kol tėvai vaidino kultūros namuose, prižiūrėjau seserį ir pripyliau į krosnį dėmių

valiklio, jis sprogo ir apdegino veidą bei rankas, bet mane išgydė be peilių – pasekėjai visada būna kelis kartus menkesni). Vietinė publika ne visada susigaudydavo, kurios scenos pagal scenarijų, o kurios – ne. Mano tėtis nebuvo disidentas (su tokiu teisybės ieškotojo charakteriu nebūtų išėjęs iš belangės), nes visa jo kandžioji ir ciniškoji visuomenės kritika buvo laikoma vienu iš nesukalbamo charakterio požymių. Po vaidinimų žiūrovai spėliodavo, ar tik ne tikrą degtinę aktoriai per spektaklį geria.

Tarsi tai būtų visai nesvarbu ar neįdomu, man niekas nėra pasakojęs, kad tėtis parašė pjesę „Siaubas skelbia paliaubas“, ją pastatė. Kaip sekėsi – bala žino. Apie pjesę ir jos pavadinimą atsitiktinai sužinojau prabėgus keliolika metų po jo mirties. Bet visa tai labai gerai suprantu. Pats aš nenoriu kalbėti apie savo knygas, išleistas prieš penkerius ar dešimt metų. Ateity lygiai taip pat vengsiu kalbėti apie tai, ką dabar rašau. Pamiršiu, įtikinsiu save, kad pamiršau.

1996 metais, kai išvažiavau į Vilnių, tėtis susirgo vėžiu. Tada dar nežinojom, kuo serga, nes jis tylėjo ir trejus metus nebemiegojo, naktimis skaitydavo knygas. Kasdien, kaip įprasta, dirbdavo savo ir visų aplinkinių pensininkų ūkio darbus. 1999-ųjų rudenį skausmai tapo nebepakeliami ir tėtis nusprendė nusižudyti: pasidarė iš grandinių liemenę, prijungė laidus. Kai mama grįžo iš mokyklos, jis pasikvietė ją į vasarnamį ir įkišo laidus į elektros lizdą. Bet nieko neatsitiko. Tėtis sutriko ir daugiau nebesižudė.

Mirė per Kūčias, 1999-aisiais. Tą dieną buvęs klasės draugas Andrius parvežė mane iš Kryžkalnio. Jis žinojo, kad prieš dvi valandas mirė mano tėtis, bet tylėjo, ne veltui tėtis išskirdavo Andrių iš visų kitų draugų. Sakė, kad bus iš jo žmogus. Tėtis

buvo uždraudęs mamai pranešti, kad jam labai blogai. Kaip blogai – supratau, tik pro langą pamatęs uždengtą veidrodį. Jis mirė n-tąjį kartą skaitydamas „Paryžiaus katedrą“ – visą gyvenimą jautė savotišką Kvazimodo kompleksą.

Kelios dienos prieš jo mirtį padvėsė abu mūsų šunys. Jie būtų buvę geriausi giedotojai. Kunigai tėčio nemėgo, laidojom be jų. Kapinės buvo už keturių kilometrų, ten, iš kur seniau dukart per savaitę parbėgdavom. Buvo neaišku, ar procesija pasieks tikslą, nes be perstojo pustė. Po laidotuvių, jau bažnyčioje, kunigas pasakė, kad, deja, ne visi žino, kas yra tikroji tiesa ir šviesa. Ar kažką panašaus. Supratau, kad pasaulis keičiasi daug lėčiau, negu norėtusi, trenkiau durimis ir dar kartą parėjau tuos keturis kilometrus vienas.

Po laidotuvių pašlijo mamos sveikata. Buvo likę keli gyvuliai tvarte. Mama paprašė tokį Povilą, pravardžiuojamą Fotografu, padėti. Jis buvo nebegeriantis, labai paprastas, ligotas vienišas senelis, po ilgų klajonių užklydęs į mūsų kaimą numirti. Vieni kaimo žmonės nusprendė, kad jis yra mamos sugyventinis (nors turėjo nusipirkęs savo namus, o pas mus iš baimės niekada nenakvodavo), kaimo išminčiai jį perspėjo, kad kai aš grįšiu iš Vilniaus, užmušiu. Kai aš parvažiuodavau, jis manęs labai bijodavo. Sirgo daugybe ligų ir daug kentėjo. Vieną vasarą, kol mama buvo sanatorijoje, jis nusižudė. Visai nenustebau, kai radosi kalbų, kad aš nužudžiau Povilą – nustūmiau nuo tilto ar privedžiau iki to, juo aš ir pabūsiu kurį laiką (negi kaltinsi mūsų karvę, išdūrusią jam akį?), kol visiems nusibos. Taip reikia.

Pernai mama išsinekėjo su viena kaimyne, ši išsižiojo sužinojusi, kad nežinom, kas buvo mano tėčio tėvas, kas jo broliai, kas mano pusbroliai ir pusseserės. Iš pradžių ir aš netikėjau, bet yra keletas daugiau nei svarių įrodymų. Nuo tada pradėjau pažinti

savo giminaičius. Pasimatavau pavardę, kaip ji skambėtų, jei tėtis būtų buvęs teisėtas savo tėvo sūnus. Dažnai turiu galimybę apžiūrėti per TV vieną tėčio brolių. Mano tėtis į juos visai nepanašus. Ir ne todėl, kad jo veidas vaikystėje sudegė.

Jei tai, ką bendrais bruožais nupasakojau, jums pasirodė tragiška, primygtinai reikalauju perskaityti tekstą dar kartą – kaip komediją. Toks yra mūsų žanras. Tokia šio teksto autorių ir herojų valia. O kai mane patį galiausiai sulaukys, kankins kvailais klausimais, kai aš dingsiu, kai jus apklaus – paliudykit, kad tylėjau, nesakiau nieko.